

Narecki, Zbigniew

Katecheza i katechumenat rodziny : koncepcja ewangelizacji parafialnej

Studia Płockie 18, 67-89

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zbigniew Narecki

**KATECHEZA I KATECHUMENAT RODZINY.
KONCEPCJA EWANGELIZACJI PARAFIALNEJ**

I

WSTĘP

Z nauki Soboru Watykańskiego II, z Synodu Biskupów z 1977 i 1980 roku oraz z Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II "O katechizacji w czasach współczesnych" z 1979 roku zrozumieć można racje przemawiające za podejmowaniem tematu katechezy dorosłych. Interesujące są także opracowania pastoralno-katechetyczne charakteryzujące rodzinę chrześcijańską jako środowisko przepowiadania słowa Bożego, tj. katechezy. Ponieważ wszyscy członkowie Kościoła stanowią wspólnotę Ludu Bożego, zaś cały Kościół jest misyjny, gdyż uczestniczy w potrójnej funkcji Chrystusa, dlatego każdy wierzący jest na mocy sakramentów posyłany do głoszenia Ewangelii, tj. ewangelizowania. Dlatego każda wspólnota Kościoła, zwłaszcza wspólnota sakramentalna, którą jest rodzina chrześcijańska, stanowi środowisko realizacji misji religijnej, m.in. katechetycznej. Obok parafialnych i szkolnych środowisk wychowawczych, właśnie rodzina - naturalna wspólnota życia i miłości i zarazem struktura religijno-kościelna musi być bezwzględnie zaangażowana w wychowanie religijne swych członków¹.

¹Por. P. Poręba, Rodzina jako problem współczesnego duszpasterstwa katechetycznego, Częstochowskie Studia Teologiczne 1978, s. 245 - 257; tenże, Katecheza w procesie religijnego wychowania dziecka w rodzinie, Materiały Problemowe 1979, nr 6, s. 86 - 89.

Należy rozróżnić ściśle ze sobą powiązane trzy główne nurty, które jednocześnie uzasadniają konieczność katechezy rodzinnej, zwłaszcza jej aktualność. Pierwszy - to pielęgnowanie i rozwijanie wychowania chrześcijańskiego, jego idei, zasad, form, metod, itp. pośród rodzin; drugi - to wypełnianie przez rodzinę funkcji Kościoła domowego; trzeci - prowadzenie w domu właściwej katechezy. Na temat tych trzech nurtów oraz samej funkcji katechetycznej wypowiedzieli się wielokrotnie biskupi, teolodzy i duszpasterze oraz świeccy, zaś w Adhortacji katechetycznej z 1979 prawo to i zarazem obowiązek - zostały dobitnie nakazane². Nakaz ten najlepiej uzasadnia samo życie, które - w celu skuteczności całego procesu katechetycznego oraz całej ewangelizacji - wskazuje na konieczność zainicjowania i podjęcia katechetycznej współpracy z rodziną. Ani katecheza szkolna, ani parafialna nie odniosą oczekiwanych rezultatów bez aktywnego, w pełni świadomego i odpowiedzialnego współdziałania rodziny w wyżej wymienionych nurtach. Potwierdzają ten fakt niedomogi i potrzeby pastoralne Kościoła w Polsce oraz podsycające je personalizacyjno-wspólnotowe tendencje rozwijane po Vaticanum II. Teologiczno-eklezyjalne uzasadnienia oraz wynikające z nich konsekwencje w wymiarze katechezy antropologiczno-wspólnotowej, integralnej, każą zwrócić uwagę na katechezę rodzinną, na jej walory humanizacyjno-ewangelizacyjne - jako wspólnoty naturalnej i zarazem religijnej³.

Problem katechezy rodzinnej - stale nawiązujący do powyższych nurtów - scharakteryzowany zostanie w trzech zasadniczych częściach: dwie pierwsze stanowią będą rozważania na temat, związanych ze sobą i zarazem przygotowujących, działań Kościoła, które sposobą rodzinę do pełnienia tej funkcji, bądź przez rozwijanie odpowiednich form pomocy duszpasterskiej, bądź poprzez różne formy rodzinno-parafialnej współpracy; trzecią - charakterystyka właściwej katechezy rodzinnej oraz z nią związaną, stałą troską pogłębiania jej podmiotowości katechetycznej.

²Potwierdza go Instrukcja Episkopatu Polski nt: współpracy duszpasterzy z rodzicami w katechizacji dzieci i młodzieży, Wiadomości Diecezjalne (Katowickie) 1980, nr 8, s. 169 - 174.

³Por. M. Majewski, Zainteresowanie katechezą rodzinną i próby jej interpretacji, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 1975, z. 6, s. 39 - 53; S. Semik, Katecheza w rodzinie - "Kościele domowym", Seminare 1977, s. 93 - 118.

II

KATECHEZA RODZINNA

Cz. 1. Duszpasterskie przygotowanie rodziny do katechezy

W problematyce przygotowania rodziny do roli katechezy muszą wystąpić dwa wzajemnie warunkujące się nurty oddziaływań: 1 - humanizacyjno-pedagogizacyjny, który kształtowałby z niej autentyczne ludzkie środowisko, wspólnotę życia i miłości; 2 - ściśle uprofilowany ewangelizacyjnie, kształtujący rodzinę w wymiarze religijno-eklezyjalnym.

1. Fundamentalnym warunkiem przygotowania rodziny do funkcji religijnej, i następnie uczynienia z niej środowiska katechetycznego, jest formowanie jej poprawnej struktury, więzi i funkcji oraz wartości wychowawczych, które winna posiadać i rozwijać. Służyć temu powinna propagowana i rozwijana w ostatnich latach w Kościele akcja pedagogizacyjna rodziców wraz z duszpasterzami i poradnictwem małżeńsko-rodzinnym⁴.

Warunki, które należy w tym celu spełnić to: uczynienie z rodzin zdrowo funkcjonujących wspólnot życia i wychowania, ludzi odnoszących się weń z szacunkiem i miłością. Jakiegokolwiek nieprawidłowości w normalnym funkcjonowaniu rodzin staną się przeszkodą w formowaniu z nich środowisk religijnych. Istotnym elementem tegoż funkcjonowania są osobiste postawy, przekazywane wzorce i wartości w codziennym małżeńsko-rodzicielskim życiu; usprawnianie rodzin do samokształtowania się, samowychowywania, w czym winno pomagać im, w ramach oddziaływań kształceniowo-formacyjnych, profilaktyczno-korekcyjnych, specjalistyczne duszpasterstwo i apostołstwo. Zanim to wszystko nastąpi, należy rozwijać i wpajać im istotę oraz mechanizm dokonywania się procesu wychowania religijnego. Dobrze się dzieje, gdy dokonuje się on spontanicznie, opierając się bezpośrednio na autentycznych postawach i na przykładzie samych rodziców; lecz w sytuacji specjalizowania się tegoż procesu oraz wzrostu zakresu zadań

⁴Zob. P. Poręba, Pedagogizacja rodziców, Studia Warmińskie 1969 s. 422 - 487; J. Korycki, Współdziałanie kapłana z rodziną w zakresie wychowania chrześcijańskiego, Communio 1981, nr 5, s. 97 - 108; poświęcono temu tematowi cały N-r Wiadomości Diecezjalnych Łódzkich 1978, nr 7-8.

religijnych wymagane będzie od rodzin, aby zakodowały sobie na zawsze podstawowe zasady-reguły wychowawcze. Najogólniej można je przedstawić w kilku tezach, niemiej jednak omawianie ich wprowadza w drugi nurt oddziaływań duszpasterstwa na rodzinę, tj. tych ściśle ewangelizacyjnych.

2. Pierwszą zasadą oddziaływania jest uświadomienie i wpojenie rodzinom prawdy, iż posiadają podstawowe prawo do wychowania religijnego. Przypada ono z racji wszczęcia jej członków w Kościół przez sakramenty inicjacji, dzięki czemu stają się pełnoprawną częścią Ludu Bożego, eklezjalną, podmiotem i współtwórcą wzrostu w Łasce (zob. KK 11; DWCH 3; DA 10).

Po drugie - jako odpowiedzialni wychowawcy swych dzieci uczestniczą rodzice w potrójnej misji Chrystusa i dlatego winni: formować mentalność chrześcijańską według logiki Chrystusa; wzbudzać coraz pełniejszą więź personalną z Bogiem przez umiejętność odczytywania Jego znaków, świadomość Jego miłości i wypływające zeń posłuszeństwo przez dokonujące się tam swoistego typu modlitwy, liturgię, apostołat czynu; inicjować w życie Kościoła przez modlitwę, wyznanie i apostołat wiary, który dokonuje się w typowym dla rodzin i zarazem oryginalnym, bo personalno-wspólnotowym wymiarze. Ich metodę stanowią niezamierzone, spontaniczne oraz świadome działania, np.: nadawanie znaczenia pojęciu "dom", "radość" ze wspólnoty i posiłku przy stole, współprzeżywanie gestów, znaków i samej miłości w wymiarze osobowo-eklezjalnym, liturgiczno-sakramentalnym; uczenie się wzajemnego obdarowywania różnymi dobrami i wartościami takimi, jak: wdzięczność, oddanie, szczerłość; prowokowanie do spontanicznego służenia, apostołowania słowem i czynem.

Trzecią zasadę stanowi tworzenie sygnalizowanej symbiozy wartości ludzkich i ewangelicznych, która sprowadza rodzinę do szczególnego środowiska, permanentnie i wszechstronnie oddziaływującego na swoich członków. Na fakcie wyjątkowości podmiotu recetywnego tej katechezy, jej metod, walorów ogólnoludzkich i ewangelicznych, jawi się główne zadanie Kościoła katechizacji rodziny po to, by uczynić ją "katechetą" w pełnym tego słowa znaczeniu⁵.

⁵Por. J. Bagrowicz, Z problematyki katechizacji rodziców, Ateum Kapłańskie 1979, nr 424 - 425, s. 205 - 212; I. Dudek, Możliwości i granice katechizacji w rodzinie, Lublin 1982 (msp pracy dypl.); J. Skórcz, Katechizacja środowiska rodzinnego jako warunek

Czwartą regułą prowadzącą do tego celu jest specjalnie prowadzona akcja duszpasterska Kościoła, której główny trzon stanowi katechizacja dorosłych. Ma ona przygotować rodziców do funkcji bezpośrednich katechetów swoich dzieci. Realizację tego zadania należałoby upatrywać w kilku kierunkach pracy duszpasterskiej: w różnych nurtach katechizacji dorosłych; w katechumenacie; w oddziaływaniach duszpasterstwa zwyczajnego, tj. w katechezie parafialnej, w liturgii, w sprawowaniu sakramentów, w diakonii, które mają stale uświadamiać i wpaść wyżej wymienione prawa i obowiązki rodziny; w oddziaływaniach specjalnych duszpasterstwa i apostołatu, skierowanych na rodzinę wedle właściwych sobie treści, metod i środków; w szeroko rozumianej współpracy rodzin z różnymi sektorami ewangelizacji.

Z powyższym problemem wkraczamy w drugą część-etap rozważań, który dotyczy współpracy katechetycznej rodziny z parafią.

Cz. 2. Rodzinno-parafialna współpraca katechetyczna

Problemowi temu poświęcono w ostatnich latach wiele uwagi⁶. Można rozważać go z trojakiemu punktu widzenia: 1 - jako zadanie katechezy parafialnej, która - z racji antropo-pastoralnych - winna zwiększać swą efektywność, poszukiwać pełniejszych form wyrazu poprzez kontakty z rodziną; 2 - jako utrwaloną formę ewangelizacyjną, która wyraża się w mniej lub bardziej intensywnym kontakcie, i jeśli dołączy się do niej szereg innych ustalonych form duszpasterskiej pracy nad rodziną, można ją uznać jako katechezę rodzinną;

religijnego wychowania dzieci (Wskazania praktyczne), Studia Gnesnensia 1977, s. 189 - 196. Autorzy tych prac wymieniają szereg inicjatyw dotyczących aktywizacji katechetycznej i pełnego upodmiotowienia katechetycznego rodziny. J. Skórcz wymienia cały szereg znanych i nowych form katechezy oraz współpracy z rodziną, porusza istotne problemy organizacji katechezy w Polsce.

⁶ Istnieje na ten temat szeroka literatura. Poświęcano temu problemowi wiele uwagi, np.: na łamach "Katechety" - L. Woźniak, Współpraca rodziców z katechezą parafialną. (Dyskusja na łamach "Katechety" w latach 1957 - 1981), "Katecheta" 1983, nr 4, s. 145 - 168; S. Turkowski, Współdziałanie rodziny z katechezą parafialną, Wrocławskie Wiadomości Kościelne 1978, nr 3 - 4, s. 201, 210; J. Wilk, Rodzina a katecheza, Homo Dei 1974, nr 1, s. 32 - 37.

3 - w upowszechniającym się poglądzie, który traktuje dwa poprzednie nurty za wstępne i doń przygotowawcze. Uważa się tutaj, iż musi istnieć samoistna katecheza rodziny jako docelowa, która jednak nie przekreśla dwóch pierwszych. One zaś jako stałe "elementy" jej towarzyszą, osłaniają i wspomagają. Bacząc na literaturę i praktykę ewangelizacyjną jest to pogląd nieodosobniony, aczkolwiek główny wysiłek Kościoła idzie w kierunku rozwoju dwóch pierwszych nurtów, co nie znaczy, że nie zakładają one tego trzeciego - jeśli uwzględnimy awans świeckich w Kościele, i w ogóle renesans form życia wspólnotowego, dowartościowanie głównego środowiska człowieka, tj. rodziny oraz potraktowanie jej za główną ewangelizacyjną strukturę Kościoła. Potraktowanie dwu pierwszych nurtów jako faz przygotowania do właściwej katechezy rodzinnej jest uzasadnione nie tylko z racji tematu naszych rozważań. "Sankcjonują" je wymieniane racje antro-po-pastoralne, a nade wszystko aktualne potrzeby ewangelizacyjne parafii. W związku z tym omówimy je bardziej szczegółowo, natomiast obszerniejszą charakterystykę dotyczącą właściwej katechezy rodzinnej przeprowadzimy w Części III.

1. Właściwym, aczkolwiek nie jedynym początkiem nawiązania trwałej katechetycznej współpracy z rodziną, i w ogóle - obudzania jej świadomości i uzdalniania do misji profetycznej - stanowi kontakt z katechezą parafialną, który dokonuje się za pośrednictwem dzieci nań uczęszczających. Formy tych kontaktów, przeradzające się powoli w trwałą współpracę, to m.in.: wykorzystanie samego zapisu na katechizację; kontakty i odwiedziny indywidualne, wywiadówki, prowadzone przy tej okazji katechizacje i pedagogizacje; dokonujące się w kilku pogłębiających etapach spotkania systematyczne, pogadanki, wykłady, seminaria dla rodziców. Głównym celem tych form jest wzbudzenie w rodzinie inicjatywy dla zainteresowania się katechezą parafialną oraz - niezbywalną dla niej samej - misją katechetyczną. Momentem katalizującym tę współpracę stanowią kontakty pośrednie oparte na dostarczanych rodzicom materiałach, podręcznikach, na kontakcie poprzez zeszyt czy dzienniczek dziecka⁷.

2. Bardziej doniosłe znaczenie posiada stała rodzinno—para-

⁷Zob. J. Wilk, dz. cyt., s. 34 - 37; H. Wistuba, Problem katechizowania rodziców, *Katecheta* 1981, nr 6, s. 259 - 262.

fialna współpraca ewangelizacyjna dokonująca się przez formy duszpastersko-katechetyczne. Współpraca ta winna wybiegać poza ramy katechetyczne, tj. obejmować w swych treściach i formach te humanizacyjno-pedagogizacyjne obszary wiedzy i formacji, które przygotowują rodzinę do pełnienia określonych funkcji wychowawczych, socjalizacyjnych. Będą to: trój etapowe przygotowanie w ramach duszpasterstwa rodzin; pomoc w procesie samowychowania rodziców; pedagogizacja przybierająca postać homilii i kazań ogólnych, kontaktów indywidualnych z wiernymi, kształceń przedślubnych, konferencji stanowych, katechizacji dla dorosłych, uniwersytetów religijnych dla rodziców; współpraca na terenie katechizacji o charakterze informacyjno-formacyjnym, w formie spotkań rodziców, dzieci i młodzieży z katechetą, ich czynnego udziału w procesie katechizacji; poradnictwo rodzinne w zakresie zadań profilaktycznych, wspierających i korekcyjno-modelujących proces wychowawczy w rodzinie; tworzone i rozwijane ruchy kościelne rodzin na terenie parafii, m.in. Ruch "Światło-Życie", Ekipy Norte-Dame, "Ruch domowego Kościoła", kręgi biblijne, modlitewne, apostołskie rodzin, itp. Ten zsynchronizowany wysiłek parafii, mający na celu doprowadzenie rodzin do podmiotowości ewangelizacyjnej, wprowadza bezpośrednio w etap katechezy wewnątrzrodzinnej.

Powstaje pytanie na temat form i metod tej współpracy spełniającej w polskich parafialnych warunkach swój etapowy cel⁸. W świetle literatury i aktualnej praktyki posiadać ona może dwojaką postać: humanizacyjno-pedagogizacyjną oraz ściśle duszpasterską. Może koncentrować się wokół pracy typu korekcyjno-wychowawczego, mającego na celu stworzenie najbardziej optymalnych warunków wychowawczych lub - posługi katechetycznej, liturgiczno-sakramentalnej - uprofilowanych na kształtowanie świadomości i "wydolności" religijnej rodziny. Najczęściej spotykany kontakt rodzin z duszpasterstwem to: indywidualny, okazjonalny, np.: z racji wywiadówki, inicjacji sakramentalnej dzieci do bierzmowania, I Komunii, oraz - systematyczny w formie spotkań rodziców z różnymi specjalistami, apostołatem

⁸ Por. B. Mierzwinski, Pojęcie, zadania i problemy duszpasterstwa rodzin w Polsce, Odpowiedzialność i czyn 1988, nr 1, s. 18 - 22; W. Rachwalik, Domowy Kościół, Communio 1986, nr 6, s. 104 - 116 oraz L. Woźniak, dz. cyt., s. 153 nn.

rodzin, itp. Najlepiej byłoby, gdyby współpraca systematyczna przybrała postać katechizacji dorosłych, uprzedzonej trój etapowym przygotowaniem do sakramentu małżeństwa, bądź - permanentnego przygotowania rodziców i chrzestnych dzieci przystępujących do sakramentów inicjacyjnych, bądź - stałego uczestnictwa dorosłych w kościelnych strukturach typu formalnego i nieformalnego, np.: oazowych, katechumenalnych. Może znaleźć także swój wyraz w rytmicznie urządzanych rekolekcjach, misjach oraz - rzecz zrozumiała - w stałym kontakcie rodzin z katechezą urzędową⁹.

Najogólniej, współpracę katechetyczną rodziny z parafią należałoby sprowadzić do trzech głównych i uzupełniających się nurtów. Pierwszy nurt stanowi ciągłe uświadamianie rodzinie niepodważalnych funkcji, które spełnia w zakresie wychowania naturalnego i nierozdzielnie związanego z nim - religijnego. Jak sugeruje wyżej wspomniana Instrukcja, form i metod współpracy w tym zakresie jest wiele¹⁰. Drugi i trzeci nurt stanowi sposobienie rodziny do funkcji kościoła domowego oraz realizowania w niej konkretnych zadań katechetycznych. Składają się nań wspólnotowo-eklezyjalne i indywidualne postacie ewangelizacyjne, zwłaszcza te systematyczne, rytmiczne spotkania katechety z rodzicami, o których zresztą była mowa powyżej¹¹. Na powyższym gruncie można dopiero rozwijać pomoc rodzinom w samowychowaniu poprzez ruchy wspólnotowe o różnym religijno-parafialnym profilu. Ruchy te mogą być o charakterze bądź to zrzeszającym rodziny i formującym je od wewnątrz, bądź prowadzącym szeroko rozumianą pomoc na rzecz rodzin. Elementem katalizującym oba te nurty jest współpraca rodzin z duszpasterstwem i apostołatem na od-

⁹Por. J. Skórcz, dz. cyt.; W. Więcek, Założenia i realizacja katechezy dorosłych wg uchwał Soboru Watykańskiego II, Studia Warmińskie 1979, s. 475 - 497; H. Wistuba, dz. cyt., s. 260 nn.

¹⁰Por. S. Rogowski, Potrzeba zaangażowania rodziców w katechizację dzieci, Studia Pelpińskie 1981, s. 195 - 208; L. Woźniak, dz. cyt.

¹¹Zob. Ewangelizacja małżeństwa i rodziny, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie 1978, nr 7 - 9, s. 142 nn.; obok powyżej cytowanej literatury należałoby wymienić jeszcze syntetyzujące opracowania: H. Dobioscha, Rola wspólnoty parafialnej w przekazie wiary i inicjacji chrześcijańskiej, Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej 1987, nr 4 - 5, s. 145 - 161 i J. Wilka, Rola katechumenatu rodzinnego w inicjacji eucharystycznej dziecka, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 1976, z. 6, s. 64 - 75.

cinu katechetycznym, która może przybrać charakter żywego i stałego kontaktu katechety z rodzicami oraz nierozdzielnego mu zaangażowania w katechizację samych rodziców. Współpraca ta może się przejawiać choćby w prowadzeniu dzienniczka, w kontakcie poprzez tzw. "wywiadówki", aby następnie przybrać bardziej trwałe, specjalne formy uczestnictwa rodziców w katechezach dziecięcych, rekolekcjach, liturgiach rodzinno-parafialnych, w zaprosinach katechetów do domów, w prowadzeniu wakacyjnych kursów, oaz, różnych akcji apostołskich, itp. W ramach chociażby poradnictwa rodzinnego mogłyby to być zadania: profilaktyczno-przygotowawcze do życia rodzinnego, np. przez właściwe ustawienie młodym hierarchii wartości, relacji do pracy zawodowej, dóbr materialnych, religii, itp.; "uodparniania" rodziny na oddziaływanie środków społecznego przekazu i ateistycznej propagandy, wrogich chrześcijaństwu filozofii i wartości, pomocy związanej ze wspieraniem prawidłowego rozwoju życia rodzinnego poprzez poznanie dzieci, doskonalenie kontaktów interpersonalnych, uaktywnianie rodziny do apostołstwa środowiskowego; umożliwiające rozwiązywanie trudności w zakresie życia religijnego w rodzinie, wychowania i nauki szkolnej¹².

Cz. 3. A. "Właściwa" katecheza rodzinna

Niniejszy problem posiada dwie warstwy zagadnień: pierwszą stanowi funkcja podmiotowa rodziny jako czynnego współudziałowca w różnego typach katechez, tj. środowiskowej, szkolnej, itp.; druga - ściśle rodzinna katecheza, którą winna realizować rodzina-eklezjola wraz z katechumenatem.

1. Trudno oddzielić tę funkcję od wyżej wymienionych form współpracy, w których pełni ona aktywną rolę. W odróżnieniu od poprzednich jest pewna cecha, która stawia rodzinę bardziej w pozycji "dawcy" aniżeli "odbiorby", aczkolwiek i w tym wypadku wystąpią różnorodne stopnie świadomego i aktywnego udziału rodziny. Dopływające doń różnymi kanałami i na różny sposób, oddziaływania katechizacyjne zakładają zarazem jej formację i aktywny wkład w katechezę,

¹²Zob. J. Korycki, dz. cyt.; H. Wistuba, dz. cyt.; J. Wilk, Katecheza jako podstawowa funkcja katechumenatu rodzinnego, Seminare 1977, s. 75 - 90.

choć nie jest to zawsze uświadamiane. Bez tych oddziaływań trudno wyobrazić sobie zaistnienie właściwej katechezy rodzinnej, gdyż rodzina stanowi strukturę otwartą i tylko taka może się ostać oraz wszechstronnie rozwijać.

Wymieniane przez Instrukcję Episkopatu zadania samokształceniowe, pedagogiczne, katechizacyjne i poradniane zakresy współpracy, można traktować już jako pewne formy katechezy ściśle rodzinnej, pod warunkiem, że uczestnicząca w nich rodzina będzie przejawiać świadome zaangażowanie. A więc różne stopnie zaangażowań rodzin stwarzają podstawę ku temu, aby traktować ją jako faktyczną "katechetkę" lub - co najmniej - jako podążającą ku usamodzielnieniu się. Istotną sprawą pozostaje stałe uświadamianie wszystkim zainteresowanym stronom, które stwarzają różne możliwości zaangażowań rodziny, na tę orientację zmierzającą do formowania rodziny jako podmiotu katechezy. Zatem istotą katechizacji rodzin jest stałe pobudzanie, utrwalanie i rozwijanie w nich funkcji katechetycznej, bowiem miarowość dopływu odpowiednich oddziaływań na rodziny może umożliwiać rodzicom współuczestniczenie w katechizacji, w dalszej zaś konsekwencji - konstytuować rodziny jako eklezjole. W tym celu mogą posłużyć: katechetyczne kształtowanie świadomości więzi rodziny z Kościołem przez Chrystusa w Duchu Świętym; posługa liturgiczno-sakramentalna kształtująca zmysł wiary; modlitwa grupowa i indywidualna; służba miłości, świadomość posłannictwa wobec świata; i uznanie własnych ograniczeń. Zatem wachlarz oddziaływań na rodzinę, który umożliwiłby jej różne formy uczestnictwa i rozwijałby dyspozycje ewangelizacyjne, zmysł eklezjalny, itp. - musi być wszechstronny. Musi rozwijać rodzinę jako strukturę bosko-ludzką, wspólnotę sakramentalną życia i miłości, która stanowi "grunt" pod właściwą katechezę rodzinną.

Reasumując - kształtowanie w parafii właściwej katechezy rodzinnej zawiera w sobie dwie fundamentalne zasady-warunki: 1 - wymaga całościowo ukierunkowanej ewangelizacji Kościoła na katechetyczne upodmiotowienie rodziny; 2 - specjalnych, duszpastersko-apostolskich oddziaływań w parafii, które konsekwentnie prowadzą do wspólnotowo-katechumenalnych form tej katechezy. Kształtowanie rodzin jako ognisk żywej wiary, wspólnot katechumenalnych, eklezjol, stanowi finalny punkt ewangelizacji parafialnej. Głównym elementem

i zarazem podmiotem jej realizacji jest sama rodzina¹³.

2. Stajemy w tym momencie przed finalnym problemem katechezy rodzinnej. Jest nim jej istota, zasadnicza forma i metoda. Problem jest na tyle złożony i krzyżujący się z innymi, iż w wyjaśnianiu jego trzeba byłoby poruszyć szereg tematów dotyczących innych dziedzin ewangelizacji, akcentując jednocześnie najgłówniejsze jego treści, poszukując dlań jednego mianownika.

Rozwijająca się w ciągu wieków z różnym nasileniem katecheza rodzinna, wypracowała wiele form, które mają i dziś zastosowanie. Należy tu wymienić chociażby: rekolekcje stanowe, katechezę dorosłych, pogadanki stałe i okresowe, wykłady, uniwersytety dla rodziców, spotkania katechetów z rodzicami, systematyczne czytanie Biblii w domu, głośne czytania lektur, kręgi rodzinne i intronizacje Pisma św., wspólne modlitwy, itd. Jak można zauważyć, są to mniej lub bardziej satysfakcjonujące składniki integralnej katechezy rodzinnej, pewne trendy prowadzące w różnym stopniu do katechezy w rodzinie, która stając się eklezjalną może faktycznie przeobrażać ją w katechezę katechumenalną. W podążaniu ku katechumenalnej katechezie rodziny trzeba byłoby zwrócić się ku dotychczasowym formom przygotowania i współpracy z duszpasterstwem parafialnym, zwłaszcza na te inicjacyjne, wiążące się z liturgią i życiem sakramentalnym, następnie - na praktykowane grupowo-wspólnotowe formy ewangelizacji rodzin, bowiem one najbardziej zbliżają się do katechumenatu. Najbardziej im pokrewne będą doświadczenia czerpane z ruchów nieformalnych, ze służb diakonijnych, z katechumenatu parafialnego.

Sięgając do katechumenalnej istoty katechezy rodziny, szczególnie uwagę zwracają jej cechy w s p ó l n o t o w o ś c i i e k l e z j a l n o ś c i.

Wspólnotowość katechezy rodzinnej. We wspólnotowości zawiera się niejako jej warunki przygotowawczo-ewangelizacyjne. Rodzina i Kościół muszą ową wspólnotowość stale rozwijać jako gwaranta skuteczności wszelakiej katechezy. Warunek ten funkcjonuje na zasadzie sprzężenia zwrotnego: rodzina uczy się wspólnotowości Kościoła od

¹³Zob. M. Majewski, Katecheza wspólnoty, we wspólnotcie i dla wspólnoty, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 1981, z. 6, s. 105 - 115; J. Wilk, Katecheza jako podstawowa funkcja katechumenatu rodzinnego.

wszelkich jego struktur, aby z kolei - jako kształtowana od wewnątrz wspólnota - mogła przeobrażać Jego struktury we wspólnoty. Zatem oddziaływanie struktur Kościoła winno kierować się wspólnotowością jako naczelną, naturalną zasadą - stylem swego życia, która z kolei zakłada jego eklezjalność, np.: w katechezie, w liturgii, itd. Wspólnotowość, która jest naturalnym miąższem eklezjalności, podstawą skutecznego ewangelizowania, posiada w wypadku rodziny - tej naturalnej wspólnoty życia i miłości, komunii interpersonalnej, grupy przyjaźni i dialogu - wyjątkowy wydzźwięk¹⁴. Wspólnotowość to najbardziej adekwatna metoda katechezy i dlatego może przynosić poprzez rodziny zwielokrotniony efekt ewangelizacyjny w całym Kościele. Jest to zarazem najistotniejszy rys jej apostołowości ad extra, wyraz dojrzałości religijnej eklezjoli, która staje się faktycznym środowiskiem katechumenatu¹⁵. Współkształtowanie się struktur parafialnych według zasady wspólnotowości - to finalny cel licznych zabiegów humanizacyjno-ewangelizacyjnych Kościoła, który streszcza się, niejako syntetyzuje, w katechumenalnej formie rodzinnej katechezy¹⁶.

Eklezjalność katechezy rodzinnej. Wspólnotowe formy i metody działania zmierzające do katechumenalnego upodmiotowienia rodziny muszą komplementarnie przenikać treści religijne, eklezjalne, jako że rodzina ma stawać się eklezjola w pełnym tego słowa znaczeniu. I dlatego wymienić należałoby tutaj: wspomniane dialogalno-wspólnotowe formy katechizacji dzieci, młodzieży i dorosłych, rodzin, wspólnot, itd.; współpracę duszpasterstwa z rodzinami w zakresie przygotowań do sakramentu chrztu, I Komunii, małżeństwa, bierzmowania, sakramentu chorych, itp.; oparte na pełnej odpowiedzialności inicjatywy zorganizowanych i spontanicznych struktur religijno-kościelnych, które pomagają rodzinom, zrzeszają je lub razem z nimi e-

¹⁴Zob. J. Korcz, *Katecheza we wspólnocie*, Materiały Problemowe 1978, nr 10, s. 115 - 121; M. Majewski, *Katecheza wspólnoty, we wspólnocie i dla wspólnoty*, s. 107 nn.

¹⁵Por. J. Wilk, *Katecheza jako podstawowa funkcja katechumenatu rodzinnego*, s. 82 nn.; B. Dreher, *Katechese-Gemeinde*, Granz 1970.

¹⁶Zob. H. Dobiosch, dz. cyt., s. 150 nn.; J. David, *Die Familie w: Sacramentum Mundi. Theologisches Lexikon für die Praxis*, Freiburg 1968, t. 2, s. 15 - 16.

wangelizują. Konsekwencja w respektowaniu tych eklezjalnych zasad prowadzi do właściwej katechezy, bo o wymiarze eklezjalnym, którą może realizować eklezjola. Fundamentalnym oparciem dla tego dzieła jest cały Kościół, który żyje tymi zasadami, uczący i szerzący je w różnorodnej postaci ewangelizacyjnej¹⁷.

Zarówno rodzina, jak i cały Kościół są rzeczywistościami wciąż doskonalącymi się tak od strony naturalnej, jak i przetwarzającej je Łaski. Jest to również ich zadanie wypracowane we wzajemnej pracy urzeczywistnianej wedle zasady-Chrystusa w funkcjach: kapłańskiej, profetycznej i królewskiej. Kościół poprzez rodziny, rodziny zaś przez Kościół, stają się środowiskami katechezy. Treść, którą to pojęcie i jednocześnie forma katechezy zawierają, jest ogromna i nieogarniona. Zawiera ona kulminację oczekiwań, istotę tego, czym winien być Kościół i rodzina - jako bosko-ludzkie rzeczywistości. Natomiast główną ideą tej formy ewangelizacji jest kształtowana z Chrystusem, w Chrystusie i przez Chrystusa wspólnota (koinonia) miłości¹⁸.

3. B. Rozwijanie "podmiotowości" katechetycznej rodziny w parafii

Podstawę do kształtowania podmiotowości katechetycznej rodziny stanowi cała parafia w licznych swych funkcjach socjalizacyjno-religijnych. W interesie parafii leży stała troska o rodzinę jako jej naczelną strukturę religijno-apostolską. Oto główne zadania zmierzające do stałego ugruntowywania katechezy rodzinnej.

Nieodłącznym każdemu etapowi przygotowawczemu jest uświadomienie i uczenie rodzin do stałego bycia "katechetą". Pomoc w tym zakresie winna przychodzić od strony parafialnego duszpasterstwa katechetycznego, liturgiczno-sakramentalnego, diakonijnego a także różnych jego form nadzwyczajnych.

Zasadniczym warunkiem utwierdzenia rodziny w tej funkcji jest wspólnotowo-eklezjalne pogłębianie jej wymiaru religijności. Drog

¹⁷ Por. K. Torla, *Katecheta i rodzice (Formy współpracy)*, W: *Odnowiona liturgia małżeństwa. Pokuta chrześcijańska* (Red. W. Wojdecki), Warszawa 1980, s. 63 nn.; S. Turkowski, *Wspólna troska i wspólna odpowiedzialność* (Konferencje na temat współpracy rodziców z katechezą parafialną), *Wrocławskie Wiadomości Kościelne* 1976, nr 10 - 11, s. 311 - 315.

¹⁸ Por. F. Blachnicki, *Kościół a katecheza, Katecheta* 1967, nr

ku temu celowi prowadzących jest wiele, np.: pomoc rodzinie w samowychowaniu, w kształceniu pedagogicznym; poradnictwo i duszpasterstwo rodzin; systematyczne formy pracy formacyjnej, tj. oddziaływanie sposobami naturalnymi i nadprzyrodzonymi, które by wzmacniałyby strukturę rodziny i jej funkcje wychowawczo-religijne. Nieodłączny współudział w tym dziele winien odegrać - obok duszpasterstwa - apostołat zorganizowany i spontaniczny, do którego przysposabia się poprzez aktywne angażowanie w życie grup religijnych, najlepiej typu rodzinnego oraz przez wyrabianie odpowiednich postaw i dyspozycji. Ta nowa wizja duszpasterstwa ewangelizacyjnego ukierunkowanego na rodzinę zakładać musi planowanie i profilowane duszpasterstwa a także rozwijanie nurtu pedagogizacyjno-poradniczego oraz uwzględnianie - w szerszym zakresie - współudziału różnych struktur, które z kolei domagają się angażowania samej rodziny.

Permanentną współpracę katechizacyjną parafii z rodziną należy upatrywać w dwóch, równoległe postępujących, nurtach: na terenie katechizacji systematycznej, którą to współpracę podkreśla Instrukcja Episkopatu¹⁹ i w rozwijanym na stałe nurcie katechizacji rodziców i dorosłych²⁰. Generalne ukierunkowanie katechizacji parafialnej zarówno na katechezę rodzinną, jak i na gruntowne wzmacnianie tej współpracy, zwłaszcza w katechezie dorosłych - to droga skutecznego utrwalania i rozwijania nie tylko samej katechezy rodzinnej, bowiem katecheza ta wymaga wsparcia i współpracy katechezy parafialnej, ta zaś - rodzinnej po to, aby obie były naprawdę skuteczne. Zważywszy, iż rodzina jest wyjątkowym, wszechstronnym i całościowym terenem wychowania i ewangelizacji, problem ten zyskuje szczególnej rangi. Szanse i możliwości, które daje katechezie parafialnej rodzina i duszpastersko-apostołska z nią współpraca, są jeszcze nie całkiem znane²¹.

11, s. 97 - 103 i 156 - 160; F. Klostermann, Prinzip Gemeinde, Wien 1963.

¹⁹Niniejsza instrukcja rozwija szczególnie problem współpracy katechezy urzędowej z rodzicami, która zakłada późniejszą katechezę dorosłych czy katechezę rodzinną.

²⁰Por. Z. Czerwiński, Katecheza dorosłych w Polsce, Wiadomości Diecezjalne Lubelskie 1977, nr 7 - 9, s. 146 - 159; K. Torla, dz. cyt., s. 64 nn.

²¹O niniejszym problemie jest mowa w polskim Dyrektorium Apostolstwa Świeckich z 1970 roku w Części II (nr-y 11 - 37); w adhorta-

Osobnym jeszcze problemem pozostaje organizacja akcji, która gwarantowałaby sprawny jej przebieg. Tworzenie ogólnokrajowych struktur, tj. komisji, ośrodków, referatów, instytutów oraz ich odpowiedników na szczeblu diecezji, dekanatu, miałyby na celu nie tylko uświadomienie Kościołowi polskiemu, że głównym kierunkiem ewangelizacji jest rodzina, ile to, iż uprofilowanie wszelkich wysiłków katechetycznych winno pójść torem współpracy z rodziną, docelowo - jej podmiotowości katechetycznej. W zasygnalizowanym tu problemie wielowymiarowości ewangelizacyjnej, funkcje komisji-ośrodków miałyby polegać na wszechstronnym planowaniu i organizowaniu działalności katechizacyjnej Kościoła w Polsce, na odpowiednim ustawianiu oraz na kierowaniu i koordynowaniu i przygotowywaniu akcji - stosownie do ich szczebla i kompetencji. Praktyczne dyrektywy, plany i programy wypracowywane byłyby w stałym kontakcie z parafiami, zaś wymiernymi ich efektami byłyby pomoce, materiały, doświadczenia, konkretne działania²². Niniejsze struktury miałyby służyć interesom wszystkich stron, znacznie usprawniając proces ewangelizacyjny pomiędzy poszczególnymi "ogniwami" katechezy, nade wszystko powinny prowadzić do tego, by rozwijano wszelkie formy katechezy parafialnej, które stanowią oparcie, kontekst dla katechezy rodzinnej. Jak wiadomo, są to główne części posłannictwa ewangelizacyjnego Kościoła, które - jeśli zostaną dobrze rozwinięte - mogą spełnić swój zasadniczy cel.

III

KATECHUMENAT RODZINNY

1. Rodzina środowiskiem katechumenatu

Dotychczasowe analizy wyłaniają istotny i aktualny problem, który stanowi ich dalszy etap i zarazem uwieńczenie. Jest nim kate-

cji "Evangelii nuntiandi" oraz "Familiaris consortio".

²²Zob. wyżej wymienioną instrukcję Episkopatu oraz I i II Instrukcję Episkopatu dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin z 1970 i 1975 roku oraz wspomnianą już adhortację "Familiaris consortio" Jana Pawła II. Por. P. Poręba, Pedagogizacja rodziców, dz. cyt., s. 483 nn.

chumenat rodzinny. Katechumenat ten obejmuje pewien zakres treściowy pojęć występujących w procesie katechetycznym, jednocześnie wykracza z jego wypełnieniem w inicjację chrześcijańską, w różnorodnego typu ćwiczenia duchowe i praktyki religijne. Stanowi różnorodny i złożony proces inicjacji religijnej, za którą odpowiedzialną czyni się rodzinę. Okazuje się, że zakres i forma tej odpowiedzialności, którą nakreśliła soborowa KK 11 i DWCH 3, wystawia rodzinę do rangi współtwórcy wzrostu w łasce, budowniczego dojrzałości duchowej, wychowawczyni rozwijającej "dyspozycyjność" na przyjęcie wiary w formie elementarnej syntezy o swej religijno-eklezyjalnej zawartości. Optymizm ów, składany w rodzinie, wynika z jej niepodważalnie uniwersalnej istoty działalności ewangelizacyjnej; wypływa też z jej "oryginalności" w wymiarze ludzkim, humanistycznym, którą sobą reprezentuje w różnych codziennych sytuacjach, treściach, gestach, itp. Jako wspólnota życia i miłości jest szczególnie czytelną w wymiarze personalnym, tam kształtują się relacje międzyludzkie oparte na pozytywnych wzorcach rodzicielskich, zaś w wymiarze społecznym formułuje się sumienie. Tam też wyzwalają się inicjatywy w porządku dobra, w usprawnianiu i dowartościowaniu właściwych intencji, interioryzacji i pogłębianiu egzystencjalno-wspólnotowych postaw i zachowań.

Powyższe uwagi - jeśli je zestawić z istotą katechumenatu - wykazują wiele zbieżności, na podstawie których stwierdzić można, iż rodzina to najbardziej odpowiednia dlań struktura. Okazuje się, że cała pedagogia katechumenalna, zakresy inicjacji, które w rodzinie i za jej pośrednictwem można zastosować - odpowiadają optymalnie wymogom współczesnego katechumenatu. Rodzina jako komunია osób umożliwia spotkanie człowieka z Chrystusem w najbardziej pożądanym wymiarze, bo osobowo-wspólnotowym, tym samym uwypuklając pełny wymiar liturgiczno-biblijny i eklezyjalny katechumenatu. Ta usankcjonowana z prawa naturalnego i sakramentalnego wspólnota, staje przed istotnym zadaniem - może stawać się rzeczywistością, która rokuje wielkie nadzieje, kiedy uczyni się ją rzeczywistym podmiotem katechumenatu, realizatorem "dobra wspólnego".

2. Ważniejsze formy realizacji katechumenatu rodzinnego

Powstaje zasadnicze pytanie - jakie formy prowadzą do uczy-nienia z rodzin środowisk katechumenalnych w parafii? Wprowadzanie i upowszechnianie jakichkolwiek form katechumenalnych uzależnione

jest od szeregu czynników, zwłaszcza tych z natury organizacyjno-e-wangelizacyjnych oraz współtowarzyszących im - antropospołecznych, które należy właściwie odczytać i wykorzystać.

Wstępną, inicjującą formę stanowią okazjonalne i systematyczne rodzaje katechezy dorosłych, z tym zastrzeżeniem, iż w nawiązaniu współpracy z rodziną należy akcentować dotychczas znane i stosowane. Tylko sprawdzone w praktyce rodzinne formy pracy duszpastersko-rodzinnej dają podstawy do stałego poszerzania z nią współpracy - co stanie się punktem wyjścia do inauguracji katechumenatu "właściwego".

Formami wprowadzającymi należy uznać te wszystkie nastawione na pracę z rodzinami: poczynając od najdogodniejszego momentu, którym są grupy narzeczeńskie - poprzez zaangażowanie religijne bądź apostołskie młodych małżeństw i rodzin - kończąc na rodzinach i ich grupach zrzeszonych w kręgach oazowych, samopocy, biblijnych, apostołskich itp. Wedle literatury jest ich w Polsce kilka typów i jeśli istnieją w parafii to stanowią one szczególnie dogodną okoliczność dla tworzenia rodzinnego ruchu katechumenalnego²³. Niniejsze ruchy stanowią jednocześnie pewien wzorzec w organizowaniu i rozwijaniu katechumenatu zorganizowanego, w tym rodzinnego, który z elitarnego winien przeradzać się w ruch zrzeszający wszystkie aktywne religijnie i apostołsko rodziny, aby w końcu stać się "ogólnodostępnym", popularnym.

Bezpośrednio podającymi wzory katechumenatu w pojęciu elitarnym, a także popularnym są formy rodzime katechumenatu oraz te zaadaptowane na grunt polski. Należałoby tutaj wymienić: rodzinny Ruch "Światło-Życie", zainspirowany w idei i w formie przez ks. F. Blachnickiego; propagowany przez Prymasa Wyszyńskiego maryjny Ruch "Rodzina Rodzin" oraz "Pomocników Matki Kościoła"; zasymilowane do warunków polskich "Sodalicje Mariańskie", "Wspólnoty Miłosierdzia Bożego", "Communione e liberazione", szczególnie rodzinne wspólnoty neokatechumenalne oraz grupy Norte-Dame²⁴.

²³ Zob. Kalendarz Pallottinum z 1986 roku wyliczający wszystkie ruchy i grupy; W. Rachwałik, Domowy Kościół, s. 104 nn.

²⁴ Por. J. Baumgartner, Das Katechumenat heute, Heiliger Dienst 1975, nr 1, s. 7 - 19; Z. Czerwiński, Katechumenat dzisiaj, Ateneum Kapłańskie 1977, nr 409, s. 190 - 215; R. Murawski, Katechumenat dwudziestego wieku, Communio 1983, nr 1, s. 32 nn.

Dla kompletności należałoby dodać te wszystkie znane w Polsce formy, które - w wymiarze ideowo-praktycznym - zawierają pewne treści czy elementy katechumenalne i pośrednio prowadzą do pełnego katechumenatu rodzinnego²⁵.

3. Próba rekonstrukcji parafialnego modelu katechumenatu rodzinnego: jego główne składniki i etapy

Biorąc pod uwagę szanse, które stwarzają dwa nurty katechumenatu, tj. elitarnego i upowszechnianego w postaci różnych praktyk, respektujących polskie możliwości i tradycje duszpastersko-parafialne, należy przewidywać, iż rodzimy model parafialnego katechumenatu rodzinnego winien konstytuować następujące składowe: 1 - zwolna upowszechniające się - chociaż nadal pozostające na uboczu ogólnokościelnego nurtu parafialnego - elitarne ruchy religijno-kościelne; 2 - nie należy wykluczać - co uzasadniałaby w warunkach polskich praktyka organizacyjno-ewangelizacyjna - upowszechniania i zarazem specjalizacji inicjacyjno-wspólnotowej (grupowej) pracy z małżeństwami i z rodzinami, np.: w zakresie duszpastersko-poradnianym czy współpracy z rodzinami poprzez katechizowanie dzieci i rozwijanie na tej kanwie formy katechizacyjno-pedagogizacyjne samych dorosłych kształtowanie form katechumenalnych z tych katechetycznych dla dzieci lub - mniej czy bardziej systematycznych dla dorosłych.

Wszystkie wyżej wspomniane formy można stale pogłębiać o katechumenalne idee i elementy, które stwarzają optymalnie dogodny i odpowiedni kontekst czy też parafialny pluralizm. W polskim modelu katechumenalnym należałoby szukać głównie rozwiązań: w permanentnym zwiększaniu podmiotowości ewangelizacyjnej rodziny; w upowszechnianiu idei katechumenatu we wszelkich przejawach duszpastersko-apos-tolskich Kościoła jako zasady wspólnotowo-eklezyjalnej, wedle której winien On stale żyć i funkcjonować, tj. podążać we wszystkich swych strukturach ku posoborowemu ideałowi Wspólnoty Ludu Bożego.

W obliczu rysującego się pluralizmu dróg czy form realizują-

²⁵Zob. Kalendarz Palottinum z 1968 roku; dotychczas cytowana i wyżej zamieszczona literatura nt. katechezy dorosłych i katechezy rodzinnej; M. Tomasiak, Ekipy Najświętszej Maryi Panny jako forma katechumenatu rodzinnego, Lublin 1972 (msp pr. dypl.); J. Wilk, Rola katechumenatu rodzinnego w inicjacji eucharystycznej dziecka, s. 70 nn.

cych katechumenat jawi się potrzeba znalezienia "złotego środka", który jednocześnie uwzględniałby "polską rację stanu" i wychodziłby naprzeciw idei upowszechniania go przy optymalnym upodmiowaniu rodziny zakładającym jej pełny współudział. Dlatego "model", w którym rodzina stanowiłaby główne element, zaś parafia kontekst ewangelizacyjny, można zwać "rodzinno-parafialnym". Stąd też usprawnienie rodziny do wypełniania funkcji katechumenatu, zaś w konsekwencji do kształtowania jej jako eklezjoli, musi podążać dwoma nierozdzielnie związanymi nurtami parafialnymi - humanizacyjnym i ewangelizacyjnym. Nurt humanizacyjny polegałby na w pełni świadomym i odpowiedzialnym podjęciu zadań wychowawczych rodziców wobec dzieci, opartych na zdrowych więzach interpersonalnych jako "bazie" pod ewangelizację. W tym też kierunku winna przebiegać troska wspomagających rodzinę duszpasterstwa i apostołstwa parafialnego²⁶. W drugim nurcie - opartym na tym pierwszym - winny nastąpić ściśle ewangelizacyjne działania rodziny, które znacznie dopełniałaby pomoc Kościoła²⁷.

Przed współczesną ewangelizacją parafialną kształtującą katechumenat rodzinny wysuwają się na czoło zadania integrowania ze sobą katechizacji, inicjacji liturgiczno-sakramentalnej, służby charytatywnej wraz z całym apostołstwem. A to dlatego, że rodzina jako "Kościół domowy", który realizuje katechumenat, konstytuuje się w potrójnej funkcji Chrystusa: profetycznej, kapłańskiej i królewskiej. W ramach tej potrójnej funkcji wystąpi szereg zadań katechizacyjnych, np.: wychowania do modlitwy, formacja sumienia, inicjacja w poszczególne sakramenty, praca charytatywna, apostołat wewnątrz- i zewnątrzrodzinny itp. Kierunki humanizacyjno-ewangelizacyjnej akcji Kościoła na rzecz katechumenatu rodzinnego to troska o syntetyzowanie tych dwóch nurtów w jeden, pomimo iż praktyka wyszczególni cały szereg różnorodnych zadań zarówno po jednej, jak i po drugiej stronie.

²⁶ Zob. Ewangelizacja w rodzinie przez wychowanie dzieci i młodzieży (Red. J. Król, E. Osiecki), Warszawa 1980; T. Kukołowicz, Wychowanie w rodzinie, W: Ewangelizacja (Pr. zbiorowa), Wrocław 1980, s. 192 nn.; J. Wilk, Problem współczesnego katechumenatu rodzinnego (Studium pedagogiczno-pastoralne), Lublin 1976, s. 83 nn. (msp. pr. dypl.).

²⁷ Zob. H. Geiger, Christliche Elternseminar, Freiburg 1971; W. Rachwałik, dz. cyt.; F. Szydłowski, Pogębenie chrześcijańskiej po-

Dla jaśniejszego zobrazowania należałoby problem przedstawić w kilku nawarstwiających się etapach realizacyjnych.

Na etap pierwszy składa się fakt aktywizowania do katechezy rodziny, która stanowi pierwszy i naturalny jej kontekst. Drogi i metody tej aktywizacji - w polskiej rzeczywistości parafialnej - można ogólnie sprowadzić do stałej współpracy duszpasterstwa z rodzicami dzieci katechizowanych, wyrażającej się w pracach domowych dzieci, w wywiadówkach, pogadankach, rozmowach pedagogicznych, katechezach dla dorosłych. Procesowi temu musi współtowarzyszyć właściwa posługa liturgiczno-sakramentalna duszpasterstwa. Prorocka funkcja rodziny bazująca na jej humanizacyjnym wkładzie w postaci pozytywnie kształtowanych wzorów, więzi, postaw itd. domaga się następnie dopełnienia w oddziaływaniach zamierzonych, do których ona sama się przygotowuje oraz za pomocą zabiegów odpowiednich struktur ewangelizacyjnych. Stąd stała potrzeba współpracy, stymulowanie wzajemnej troski, dostarczanie środków, wychodzenie naprzeciw swym trudnościom.

Drugi etap stanowi bardziej systematyczna, rodzinno-parafialna współpraca pedagogizacyjna i katechizacyjna, którą można nawiązać, np. w katechizacji dorosłych, w przygotowaniu przedmałżeńskim, w dalszej opiece duszpasterstwa nad młodymi rodzinami, w inicjacji przygotowawczej dzieci do bierzmowania, chrztu, I Komunii. Katechumenat rodzinny musi posiadać dopełnienie liturgiczno-sakramentalne po to, aby nie pozostać na etapie tylko katechezy. Musi posługiwać się znakami, rytami, które na swój sposób interpretują Słowo Boże, zaś wypełnia fakt przeżywania go w personalno-eklezyjalnym wymiarze, jako że jego efektem końcowym ma być rodzina-eklezyjola²⁸.

Etap trzeci - dopełniający poprzednie - stanowi formowanie rodziny jako żywej wspólnoty religijno-apostolskiej, tj. eklezyjoli.

stawy małżonków we wspólnotach nieformalnych, Gorzowskie Wiadomości Kościelne 1978, nr 9 - 10, s. 304 nn.

²⁸Zob. Z. Czerwiński, Katechumenat dzisiaj, s. 192 nn.; D. Emeis, Zielgruppe Eltern. Grundlegung der katechetischen Elternbildung und Entwürfe zu Einzelprojekten, Freiburg 1974; R. Murawski, Kierunki i formy pracy katechetycznej z dorosłymi w parafii, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 1980, s. 67 nn.; R. Rak, Katecheza dorosłych w parafii, Kielecki Przegląd Diecezjalny 1984, nr 1, s. 21 nn.

Można zgodzić się z poglądem, iż wszelkie oddziaływania ewangelizacyjne wobec rodzin winny zmierzać do religijno-apostolskiego ich u-
podmiotowienia, uczynienia eklezjalną w pełnym znaczeniu tego słowa.
Etap ten posiada nierozdzielnie z sobą związane trzy momenty-ogni-
wa: 1 - parafialny ruch katechumenalny skierowany i realizowany przez zakłádający
współdział samej rodziny; 2 - uprofilowane zabiegi duszpasterstwa
zwykłego i nadzwyczajnego wraz ze wspomagającym je apostolatem
parafialnym zorganizowanym i spontanicznym; 3 - kształtujący się
z wolna odrębny, specjalny ruch katechumenalny rodzin na terenie pa-
rafii²⁹.

Czwarty etap finalny stanowi już dojrzała i aktywnie uformo-
wana w katechumenacie rodzina. Przejawy tej aktywności katechume-
nalnej mogą być przeróżne i wyrażać się w aktach indywidualnych o-
raz grupowych. Mogą dotyczyć zarówno sfery religijno-duchowej, jak
i zewnętrznych form apostolskich, oddziaływać humanizacyjnie bądź
ewangelizacyjnie w ramach własnych struktur jednostkowych i zbioro-
wych oraz przejawiać to w różnych dziełach na zewnątrz. Pielęgnowa-
nie różnych dzieł typu wspólnotowo-apostolskiego jest w tym kate-
chumenacie priorytetowe, bowiem stanowi jego najważniejszy skład-
nik, esencję. Odróżnia to zasadniczo rodziny katechumenalne od ro-
dzin niezaangażowanych, religijnie biernych, receptywnych.

IV

ZAKOŃCZENIE

Parafie nastawione na pracę z rodzinami i podążające do two-
rzenia ruchu katechumenalnego winny postępować trójwektoralnie: 1 -

²⁹Zob. J. Grześkowiak, Małżeństwo jako sakrament, Lublin 1986
(msp. pr. dypl.); R. Murawski, Katechumenat dwudziestego wieku, dz.
cyt., s. 42 nn.; J. Wilk, Próba teologicznego uzasadnienia katechu-
menatu rodzinnego, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 1977, z. 6, s.
76 nn. Problem ten stawiają: Dyrektorium Katechetyczne z 1971 roku,
adh. Evangelii nuntiandi z 1975 roku oraz Catechesi tradendae z
1979 roku itp.

przez zaznaczoną cztero- lub podobnie wieloetapową pracę, a jednocześnie uwzględniać te formy z innymi dziedzinami ewangelizacji odznaczającymi się własnym dorobkiem, które można tu wykorzystać; 2 - przez tworzenie struktur religijnych w parafii o profilu katechumenalnym, co wydaje się szczególnie uzasadnione wówczas, gdy chce się stworzyć "ogólnoparafialny klimat", który najbardziej sprzyjałby ewangelizacji katechumenalnej; 3 - przez - współtowarzyszące tym poprzednim - szerokie wsparcie struktur ponadparafialnych, tj. diecezjalnych, dekanalnych, bez których niejedna parafia nie jest w stanie stworzyć właściwie funkcjonującej ewangelizacji. Wciąż aktualnym problemem organizacyjnym pozostaje koordynacja współpracy z tymi ośrodkami-referatami, odpowiednia formacja i obsada kadry duszpasterzy-animatorów oraz krzewienie znanych form, metod i środków, zmierzających do ożywienia idei katechumenatu w ogóle oraz katechumenatu rodzinnego. Zresztą analizowany problem wygląda w wielu kwestiach podobnie jak inne dziedziny ewangelizacji parafialnej. Aczkolwiek wszystko na pierwszy rzut oka wydaje się postulatywne, a jednak śmiała realizacja parafialnej koncepcji ewangelizacyjnej, w której uwzględni się wkład rodzin, w pełni świadomy i odpowiedzialny od strony religijno-apostolskiej i zarazem ukierunkowany katechumenalnie - "przekonują" o jej realności. Zresztą potwierdza to już praktyka parafialna. To w znacznej mierze rodziny katechumenalne mogą z wolna obejmować różne pokłady życia i działalności ewangelizacyjnej parafii, wnikać w liczne struktury Kościoła, realizując tym samym ideę pastoralną postsoborowego Kościoła jako Wspólnoty Ludu Bożego³⁰.

Rzeczywiście dobrym początkiem, jedną z pewnych dróg, sprawdzającą się metodą realizacji tego posoborowego zadania Kościoła - także w polskich warunkach parafialnych - jest niewątpliwie katecheza i uwięczający ją katechumenat rodzinny. O ich zasadach, formach, dylematach organizacyjno-ewangelizacyjnych była dotychczas mowa. Niniejsze analizy nie pretendują do wyczerpania tematu, aczkolwiek zdają się zawierać pewne ramy czy myśli koncepcyjne. Poruszana

³⁰ Ideę tę zawartą w Konstytucjach Soboru Watykańskiego II (KKK, KK) podejmują i rozwijają dokumenty posoborowe, szczególnie adhortacje: Pawła VI "Evangelię nuntiandi" oraz "Familiaris consortio" Jana Pawła II (idee personalistyczno-wspólnotowe (eklezyjalne) rodziny, parafii i Kościoła).

problematyka przekonuje o słuszności podejmowania takiej drogi, zwłaszcza że dotyczy ona wielce istotnej - dla humanizacji i zbawienia człowieka - sprawy. Jest nią rodzina jako - z założenia - bosko-ludzka i zarazem ewangelizacyjna struktura Kościoła. Jest ona obok parafii główną "materią" i zarazem środowiskiem wyjątkowo ewangelizującym i kształtującym współczesne oblicze Kościoła. Bez niej i bez współpracy z nią - w tym zakresie - nie będzie można realizować ważnych dzieł reformatorsko-ewangelizacyjnych, które kreśli w swoich głównych ideach pastoralnych Sobór Watykański II. Nadzieje Soboru nie rozwieją się wówczas, jeśli w tym dziele uwzględni się - obok rodziny - warunki, tradycje i możliwości ewangelizacyjne Kościoła w Polsce. Za "racją stanu" tegoż stanowiska zdaje się przemawiać dotychczas prowadzona analiza i diagnoza antro-pastoralna, zwłaszcza wychodząca naprzeciw im praktyka oraz kumulowane na bazie ich obojga - doświadczenie ewangelizacyjne wielu parafii.

Wzrost i model biskupa trydenckiego. Szczególnie preformalnym przesłaniem narzędziem w urzędowaniu owego dzieła stała się idea synodalna, której arcybiskup mediolański był wyjątkowo odany. Wobec jego zaangażowania na tym odcinku pozostały 11 synodów diecezjalnych oraz 6 prowincjonalnych, których postanowienia - zawarte w "Acta Ecclesiae Mediolanensis" - szybko uzyskały podobną ocenę uznania zarówno w całej Italii, jak i daleko poza jej granicami.

Także synod prowincjonalny, jak i diecezjalny w wydaniu "Kongregacji" modelowane były niewątpliwie normami wydanymi przez sobór trydencki. Ustawodawca mediolański znacznie jednak ubogacił postanowienia dekretów soborowych prezentując własną koncepcję reprezentacji synodalnych. Jej formalnym wyrazem pozostały kilka dekretów wydanych podczas czwartego synodu prowincjonalnego kard. Borromeusza odbytego w Mediolanie w 1576 r.

1. Instytucja synodu w dekretach soboru trydenckiego

Reforma i odnowa Kościoła podjęta przez sobór trydencki - nie polegała wyłącznie na realizacji reformatorskich dekretów soborowych, lecz w znacznej mierze pozostawała dziełem ludzkim pozwalającym na wypełnianie luk pozostawionych przez sobór oraz na swobod-